

XVII. Euroatlanti Nyári Egyetem – Összefoglaló

Napjaink nemzetközi konfliktusainak, a NATO stratégiájának és politikájának értékelése, válságkezelő szimuláció és az MH. 86. Szolnok Helikopter Bázison, valamint a 2. vitéz Bertalan Árpád Különleges Rendeltetésű Ezrednél tett látogatás is szerepelt a Magyar Honvédség Béketámogató Kiképző Központjában megrendezett XVII. Euroatlanti Nyári Egyetem programjai között – számos szeminárium, kerekasztal-beszélgetés és közösségi program mellett. A szolnoki, 2016. július 24-29. között zajló akkreditált képzés immár tizenhetedik alkalommal került megrendezésre a Honvédelmi Minisztérium, a Magyar Honvédség vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár és a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóközpontjának közös együttműködésének köszönhetően.

A Magyarországon egyedülálló Euroatlanti Nyári Egyetem előadás- és szemináriumsorozata idén is kiemelt fontosságot tulajdonított az Európa biztonsági környezetében kialakult és a kontinenst fenyegető válságoknak, valamint azok kezelésének. Ilyen most például a Brexit, vagy a török katonai puccskísérlés, amelyek kihívást jelentenek a NATO, az Európai Unió, és benne Magyarország számára is.

A Nyári Egyetem ünnepélyes megnyitóján a felszólalók közül először Lamos Imre dandártábornok, az MH. 86. Szolnok Helikopter Bázis bázisparancsnoka, helyőrségparancsnok köszöntötte a résztvevőket és ismertette a bázis történetével, valamint a többi szolnoki katonai támaszponttal kapcsolatos főbb tudnivalókat. Apáti Zoltán ezredes, az MH Béketámogató Kiképző Központ parancsnoka beszédében szólt a Béketámogató Kiképző Központ feladatairól és a katonai képzés terén eddig elért nemzetközi sikerekről. A nyári egyetemet dr. Tóth Péter a Stratégiai Védelmi Kutatóközpont igazgatója nyitotta meg, aki kiemelte, hogy az idei rendezvénynek külön hangsúlyt adnak a közelmúlt biztonságpolitikai eseményei, amelyek körülményeiről és a kezelésük lehetőségeiről is szó volt a képzés során. A megnyitón részt vett Góczy Béla alezredes az MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár igazgató-helyettese is.

A képzésen a tavalyihoz hasonlóan, idén is nyolcvanán vettek részt, köztük a Magyar Honvédség tisztjei és altisztjei, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem hallgatói, doktoranduszai. Emellett a nyári egyetem hallgatói között voltak köztisztviselők és közalkalmazottak, közművelődési és humán szakemberek, a társ fegyveres testületek képviselői, a honvédelem ügye iránt elkötelezett, a KatonaSuli programban résztvevő tanárok valamint a téma iránt érdeklődő – határainkon belüli és határainkon túlról érkező – egyetemisták, főiskolások.

Az esemény a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-0001 „A jó kormányzást megalapozó közsolgálat-fejlesztés” című projekt keretében valósult meg. Az alábbi összefoglaló az egyes előadásokról, programokról, panelbeszélgetésekről ad rövid áttekintést. A szervezők ezúton is szeretnének köszönetet mondani Merész Mártonnak a cikkben látható fotókért.

Tálas Péter előadása (Fotó: Merész Márton)

Tálas Péter nyári egyetemünk hétfő reggeli megnyitó előadásában napjaink globális hatalmi viszonyainak nagy összefüggéseit tárta fel, különös hangsúllyal annak Európát érintő vonatkozásaira. A nyári egyetem szakmai vezetője szerint a hidegháborús kétpólusú világrend utáni amerikai „unipoláris pillanat”, melyben az Egyesült Államok egyedüli szuperhatalomként alakította a nemzetközi rendszert, egyértelműen véget ért. Napjainkban egy többpólusú világrend kialakulásának lehetünk szemtanúi. Ez nem feltétlenül az Egyesült Államok hanyatlása miatt következik be, hanem a regionális hatalmak érdekérvényesítő képességének növekedése miatt. A szuperhatalmak saját régiók felé fordulását egyszerre mind a regionális hatalmak magabiztosságának erősödése egészíti ki. Ennek első példája a 2008-as orosz-grúz háború, de ez a jelenség tetten érhető a 2013 óta látványosan agresszívabbá váló orosz külpolitikán kívül például a kelet- és dél-kínai-tengeri területi vitákban is.

Tálas Péter szerint egyfajta új hatalmi realizmus látszódnak kibontakozni, mely ezeket a folyamatokat nemcsak táplálja, hanem moderálja is. Bár az államérdekek unilaterális érvényesítésének újramegjelenése egyértelműen megfigyelhető, a nagyhatalmak stratégiai kultúráinak hasonlósága miatt nagyméretű, nyílt konfrontációra nem lehet számítani, mert az államérdek nemcsak konfliktusossá teheti rendszert, hanem racionálisabbá is – ez különösen fontos a 2008 után egyre populistábbá váló politikai környezetben, melyet többek között a Brexit vagy Donald Trump neve fémjelez. Még ha a XXI. század elejének politikai kommunikációjára virtuális valóságok konstruálása is jellemző, a gazdasági-pénzügyi, katonai, technológiai és diplomáciai realitások ezt nagyban módosítják.

Stratégiai szinten Európa leértékelődésének lehetünk szemtanúi. Egyrészt Kelet-Ázsia évtizedei várhatóak nemcsak a gyors gazdasági növekedés, hanem a térség középosztályainak nagy ütemű felduzzadása miatt is. A globális középrétegek mintegy 2 milliárd fővel bővíülhetnek, melyben

Tálas Péter szerint Kelet-Ázsia játssza majd a főszerepet. Másrészt Európa elvesztegetett 20 éven van túl, amelyben lényegi reformok maradtak el illetve sorozatos, előrelátható válságok rázták meg a kontinenst. Mindezekén túl a 2008-as válság teljesen felkészületlenül érte Európa társadalmait, melyek a populizmus felé fordultak a még mindig a válság hatásait elszenvedő régiókban. Emellett nemcsak belső, hanem elhibázott külső beavatkozások is terhelik az európai külpolitikát, gondoljuk csak az „arab tavaszra” vagy Ukrajnára.

Tálas Péter a newporti és varsói NATO-csúcsokban egy új tendencia elindulásaként látja, de a Brexit, a migrációs válság és az Európai Unió reformjának elmaradása, amely az integráció mélyítése mellett akár kétsebességes Európát is hozhat, továbbra is súlyos kihívásokként állnak kontinensünk előtt.

Szunomár Ágnes (Fotó: Merész Márton)

Tálas Pétert követően, *Szunomár Ágnes*, az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének kutatója nyári egyetemünkön a Kínai Népköztársaság gazdaságának helyzetét elemezte, külön hangsúlyt fektetve azokra a folyamatokra, melyek ma jellemzik a világ (vásárlóerő-paritáson számított) legnagyobb gazdaságát. Ez különösen aktuális nemcsak az Egyesült Államok megelőzése, hanem a közelmúlt tőzsdekrachjai és a gazdasági növekedés lassulásáról szóló hírek fényében.

1979 óta a kelet-ázsiai óriás gazdasága jelentős mértékben nőtt, gyakran 10% feletti GDP-növekedést produkálva. A 2008-as válság hatása ugyanakkor Kína gazdasági statisztikáiban is felismerhető: 2009-2011-ben ugyan 9,6%-os volt a növekedés, azóta viszont folyamatosan lassul a gazdasági növekedés, ami sötét jövőképet fest a világgazdaság számára. Kína szempontjából még aggasztóbbak lehetnek a kilátások, hiszen a jelen tendenciák mellett 2030-ig az Egyesült Államok szintjére lassulhat az ország gazdasága, mely keresztülhúzhatja Peking nagyhatalmi

vágyait. További nehézséget okoz, hogy a kommunista államnak kb. 7%-os GDP-bővülésre van szüksége, hogy az évről évre munkába lépő generációk számára állást tudjon biztosítani. Az ettől való elmaradás komoly társadalmi instabilitással fenyeget egy olyan országban, mely a jelenlegi világrend egyik legfontosabb szereplője.

Mindezek mellett Kína súlyos kihívásokkal is szembe kell nézzen: korábbi exportvezérelt, olcsó munkaerőn és a külföldi működőtőke beáramlásán alapuló expanzív gazdasági modellje reformra szorul. Vietnám, Fülöp-szigetek és más dél-kelet-ázsiai gazdaságokkal szemben egyre kevésbé versenyképes az ország. Ugyanakkor az intenzív fejlődésre való átállás komoly nehézségekkel küzd többek között a belső fogyasztás alacsony színvonalá miatt, melyhez jelentős társadalmi változások is szükségesek. Ám az ebben a folyamatban rejlő jövőbeli lehetőségeket nem szabad alábecsülni, még ha szinte véget nem érően lehetne sorolni azokat a problémákat, melyekkel a kommunista rezsim szembe kell, hogy nézzen: a demográfiai visszaeséstől a rossz hatékonyságú és aránytalan szerkezetű termelésen keresztül a jelentős méreteket öltő környezetszennyezésig.

Matura Tamás (Fotó: Merész Márton)

Kína helyzetének értékelését folytatva *Matura Tamás* a kínai nagyhatalmítás mibenlétét világította meg előadásában – melyet végső soron atipikusnak talált, hiszen a klasszikus definíciók mentén a kétségtelenül jelentős kínai hatalom nem tekinthető csak regionális jellegűnek, de a globális érdekérvényesítő képességének kiépítése még csak kezdeti szakaszban jár.

Tény, hogy az kommunista óriás szédületes fejlődésen ment keresztül az utóbbi évtizedekben, de regionális hatalomgyakorlása lépten-nyomon akadályokba ütközik. Sőt, ha a regionális hatalmíságot az integrációs képesség tükrében definiáljuk, Kína mintha inkább taszítja, mint

vonzza a szomszédjait. Az ország tulajdonképpen természetes szövetséges nélkül, elszigetelten fekszik Ázsia keleti részén, amely nagyban korlátozza külpolitikáját.

A szárazföld ugyanis jól védhető belső-Kína földrajzi elszigeteltségében, de az ország elszigeteltsége a tenger felől már több kihívást jelent. A kínai tengereket ugyanis Japántól Indonéziáig tartó szigetlánc zárja el a világóceánoktól, amelyet az Egyesült Államok dominál. A kínai gazdaság számára ugyanakkor a világhiához való hozzáférés létkérdés: egyfelől az ország befelé fordulása már el sem képzelhető, másfelől gigantikus gazdasága nagyban függ olyan útvonalakon, amelyek geopolitikailag kifejezetten sérülékenyek. Kína kőolajszüksége például a Hormuzi-szorostól az indiai szubkontinensen és Sri Lankán keresztül a Malakka-szorosig fojtópontok sokaságán keresztül kerül kielégítésre.

A Dél-kínai-tenger fontossága létfontosságú Kína számára: a Földközi-tenger másfélszeresét kitevő terület, amelyen nemcsak Kína, hanem Japán, Dél-Korea és Tajvan kőolaj-utánpótlásának 90%-a zajlik, továbbá a világ áruforgalmának harmada bonyolódik, emellett kulcsfontosságú halászati szempontból a kínai globális hatalmiság első lépcsőfoka. Nem csupán nyersanyagkészlete, hanem geostratégiai helyzete miatt Peking a térségre, mint alapvető nemzeti érdekre tekint. Így bár az Állandó Választott Bíróság nem ismerte el Kína történelmi igényeit a szigeteire, Kína ezt figyelmen kívül hagyva tovább folytatja annak militarizálását. Az ország flottájának ugyanis kulcsfontosságú, hogy közelebb kerüljön az óceánokhoz.

Ez pedig nemcsak az esetleges expanzió miatt fontos, hanem azért is, mert a rendkívüli stratégiai mélységű ország csakis a tenger irányából sebezhető. A kínai flotta kiépüléséig azonban Peking igyekszik tovább fokozni regionális törekvéseit multilaterális szervezeteken és kezdeményezéseken keresztül, mint az Új selyemút („Egy öv, egy út”), Ázsiai Szabadkereskedelmi Övezet, amelyekkel igyekszik átalakítani a térség geopolitikai arculatát.

Marton Péter (Fotó: Merész Márton)

Az Egyesült Államok relatív hatalmi pozícióját értékelő előadása során *Marton Péter*, a Budapesti Corvinus Egyetem docense először is rávilágított, hogy a nemzetközi rendszerben ma erős a – többek között gazdasági értelemben vett – interdependencia, és ilyen közegben a katonai erő használata jelentős hatalmak között mindenki számára káros következményekkel járhat. Az Egyesült Államok és Kína viszonyára vonatkozóan ezzel összefüggésben beszélnek egyesek a „Mutual Economic Destruction” (kölsönös gazdasági megsemmisítés) lehetőségéről.

A hidegháborús időszakot követően Krauthammer „unipoláris pillanatról”, Hubert Védrine a hatalom számos különböző dimenziójában egyszerre erős amerikai „hiperhatalomról” beszélt. Nem lehet kérdés, hogy kemény hatalom tekintetében továbbra is egyértelmű az amerikai fölény. Az Egyesült Államok védelmi költségvetése is tükrözi ezt.

Fontos kérdés, hogyan él relatív hatalmi pozíciójával az Egyesült Államok. Katonai beavatkozásainak eredménye vegyes képet mutat. Afganisztánban talán nem sikerült igazán látványos eredményeket produkálni, ám kiváló támaszpont volt az al-Kaida vezetésének kilövéséhez Pakisztánban. Az iraki beavatkozás szükségességéről azonban lehet vitatkozni. A jövőben sokak szerint nagy jelentősége lehet annak, sikerül-e a katonai beavatkozásokat a valóban kritikus jelentőségű helyzetekre korlátozni, gazdaságosan élve az Egyesült Államok fölényével. Ahogyan az előadó ironikusan fogalmazott, „mindenki kedvenc nemzetközi kapcsolatok teoretikusa”, John Mearsheimer erre vonatkozóan egy „tengerentúli kiegyensúlyozó” stratégiát javasol az Egyesült Államoknak. Fareed Zakaria ugyanígy általában a több megfontoltság mellett érvel intervencionizmus tekintetében, amikor arról beszél, hogy szemben a brit birodalommal, az Egyesült Államok egyáltalán nincs túl gazdasági erejének csúcán, így

aztán, bár vannak erősödő feltörekvő hatalmak, ereje bölcs használatával még sokáig megőrizheti pozícióját.

Stratégiai riválisként, de nem teljes értékű peer competitorként, csupán feltörekvő kihívóként, elsősorban Kína jöhet számításba hosszú távon. Az előadó ezen a ponton különböző mutatók összevetésével világított rá az Egyesült Államok fölényére Kína viszonylatában. Kínai részről ugyanakkor elmondható, hogy figyelemre méltó hírszerzési tevékenységet folytatnak, és egy olyan, távolabbi jövőben, ahol a tudás és az információ még inkább a katonai képességek alapjává válnak, ezek ellopottsága az erőviszonyok átrendeződéséhez közvetlenebbül hozzájárulhat. Oroszország esetében pedig figyelemre méltó, ahogyan felismerték az internet világában nélkülük is jelen lévő tendenciát, hogy ott a „hülyék” hangja felerősíthető, a kételkedők kétélyei táplálhatók, és ebbe a közegbe ellen-narratívák is pumpálhatók – ilyen módon annak az információs-kommunikációs forradalomnak a hatását fordítják a Nyugat ellen viszonylag sikeresen, amitől valaha az elzárkózni igyekvő rezsimek elkerülhetetlen fellazulását várták sokan.

A keddi nap nyitóelőadásában *Sz. Bíró Zoltán* Vlagyimir Putyin Oroszországát értékelte, amelynek során elsősorban a belpolitikai események kerültek terítékre, tekintettel az országban az elmúlt néhány évben meghozott számos stratégiai súlyú döntésre. Putyin már harmadik periódusát tölti be az elnöki poszton, ami részben politikai rátermettségének, részben pedig a politikai környezet kedvező feltételeinek köszönhető.

A szakértő előadásának első felében annak a politikai folyamatnak a legfontosabb jellemzőit mutatta be, amelyen az ország 2003 és 2008 között ment keresztül. *Sz. Bíró Zoltán* szerint Putyin remekül rátapintott arra, hogy amennyiben a társadalom részéről beszélhetünk az orosz államra vonatkozó elképzelésről, az gyakorlatilag két elvárásban testesül meg: egyrészt enyhíteni a társadalmi egyenlőtlenségeket, másrészt kialakítani egy erős Oroszország-képet. A kőolaj árának 2000-es évek első felében bekövetkező emelkedése, illetve a 2005-től induló emlékezetpolitika, mely a második világháborús orosz szerepvállalás emlékét kívánja felidézni és ébren tartani, kiválóan elősegítették, hogy a putyini vezetés teljesíthesse ezeket az elvárásokat. Ugyanakkor ezzel párhuzamosan a hivatalos nyilvános politikai tér a korábbihoz képest jelentősen beszűkült, hiszen például a Duma szerepe, mint a különböző álláspontok ütköztetésének fóruma, csökkenni kezdett. Elnökségének első Duma-választása eredményeképpen 2003 decemberére a nyugati elképzeléssel szimpatizáló csoportok már kiszorultak a parlamentből, 2007-ben pedig a korábbi vegyes választási rendszer helyett a 2005-ben elfogadott listás választási rendszer és megszigorított választási szabályok alapján rendezték a választásokat.

Ezt követően *Sz. Bíró Zoltán* a 2008-2016 közötti, mind belpolitikailag, mind külpolitikai szempontból, meglehetősen viharos időszakot tekintette át. A 2008-ban kirobbant gazdasági és pénzügyi válság mellett ennek egyik fontos elemeként a modernizációra fogékony szereplőként számon tartott Dmitrij Medvegyevnek azt a 2011 szeptemberi bejelentését emelte ki, melyben lemondott a következő elnökválasztáson való indulásról. A bejelentés meglepte és felháborította a születőben lévő orosz városi középosztályt. A döntést követő tüntetéssorozatokkal szembeni fellépés pedig olyan, az autoritárius belpolitikai berendezkedés felé mutató fordulatot hozott, amelynek egyik fontos eleme – a társadalmi nyilvánosság és aktivitás jelentős korlátozása mellett – a fenyegetettség-érzés kialakítása volt az orosz társadalomban. A szakértő ezt követően az ukrán válság során mutatott orosz agresszív magatartás belpolitikai okait vette számba.

Az előadás második felének középpontjában az orosz gazdaság helyzetének rövid és vázlatos áttekintése állt. Sz. Bíró Zoltán elmondta, hogy a 2000-es évek elején az átlagos 7-8 százalékos GDP növekedéssel Oroszország a gazdasági stabilitás irányába tartott. Ezt a pozitív tendenciát törte meg elsőként az orosz gazdaságot is elérő 2008-as pénzügyi válság, de a szakértő hangsúlyozta, hogy 2012-ig a gazdaság növekedése még folytatódott, csupán dinamikája lassult le. A válságot az ukrán válság kapcsán 2014 nyarától Oroszországgal szemben bevezetett szankciók, illetve a kőolaj árának jelentős csökkenése és tartósan alacsony szintje mélyítette el igazán.

Sz. Bíró Zoltán (Fotó: Merész Márton)

Az orosz vonalat folytatva folytatva *Deák András* az orosz gazdaság jelenlegi helyzetéről és annak az orosz társadalomra gyakorolt hatásáról beszélt. Mindezek mellett az előadó kitért arra a kérdésre is, hogy az orosz gazdaság helyzete csökkentheti-e az orosz vezetés legitimitását.

Az előadó a 2014-es évet jelölte meg egyfajta cezúraként, amely a belpolitika és a gazdaságpolitika terén egyaránt törést jelentett. Ettől az évtől kezdve beszélhetünk egy hosszabbnak és elnyúlónak mutató mélyebb válságról az egyébként is komoly szerkezeti problémákkal rendelkező orosz gazdaságban, amit csak tovább súlyosbítottak a világgazdasági válság negatív oroszországi hatásait. A 2014-től érzékelhető gazdasági visszaesés legfőképpen a következő okra vezethető vissza: az olajárcsökkenésére, amely bevételkiesést eredményezett; az Oroszországot sújtó szankciókra, melyeket egyrészt a krími annexió, másrészt a kelet-ukrajnai szeparatisták orosz támogatása és maláj gép lelövése miatt rendelt el a nemzetközi közösség. A szakértő szerint a szankciók bevezetése rövidtávon nagyobb problémát okozott az orosz gazdaságnak, mint az olajáresése. A szankciókat alapvetően három csoportba sorolta. Az első közülük konkrét személyek ellen irányul, amely leginkább a Vlagyimir Putyin orosz elnök környezetében

tevékenykedő oligarchákat érinti. Deák András ugyanakkor megjegyezte, hogy a célzott szankciók nem okoztak feszültséget az elnök és az oligarchák között. A második csoportba a távközlési és az energetikai szektorhoz kapcsolódó áruk kereskedelmét, az olaj-, gáz- és ásványianyag-források feltárásában és kitermelésében való részvételt tiltó rendelkezések tartoznak. Mint az előadó rámutatott, a harmadik csoportot alkotó pénzügyi szankciók jelentik a legnagyobb problémát az orosz vezetés számára. Ennek oka, hogy a pénzügyi szankciók olyan bizonytalansághoz és bizalmatlansághoz vezettek, ami komoly finanszírozási válságot okozott az orosz gazdaságban. Egyrészt megdrágította az orosz hitelfelvételeket, másrészt nagyban növelte a nemzetközi befektetők félelmeit, amelyek eredményeképpen csökkentek a külföldről érkező befektetések, végül jelentős inflációnövekedést eredményeztek, tovább rontva a már amúgy is megtépázott orosz gazdaság helyzetét. Ugyanakkor Deák András kiemelte, hogy mindezek ellenére az orosz vezetés a nagyarányú jegybanki tartaléknak és a továbbra is pozitív külkereskedelmi mérlegnek köszönhetően képes kezelni a válságot. A szakértő megjegyezte, hogy a válságok kezelésében az orosz politikai elitnek nagy tapasztalata van, amelynek kapcsán példaként hozta fel az 1998-as ázsiai gazdasági válságot, illetve a rendszerváltást követő gazdasági problémákat.

Ezek után Deák András az orosz válságkezelés jellemzőiről beszélt, amelyek alapja a hosszú távú kiszámíthatóságra való belső törekvés. Moszkva ezt olyan alapvető elvárások biztosítása révén igyekszik elérni, mint például a teljes foglalkoztatottság vagy a legfontosabb árucikkek árának alacsonyan tartása. Mindezek mellett fontos célként jelenik meg a külső sebezhetőség önerőből történő csökkentése is, amellyel a moszkvai vezetés elkerülheti, hogy olyan nyugati intézményekhez forduljon, mint például a Nemzetközi Valutalap. Deák András gazdasági visszaesésnek az orosz társadalomra gyakorolt hatása kapcsán elmondta, hogy a gazdasági szankciók nagy vesztesei a városi középrétegek, akik körében a legnagyobb arányú a lecsúszás mértéke, akik rubelben kapják a fizetésüket, de euróban és dollárban is fogyasztanak, és akik a társadalom egyéb rétegeihez viszonyítva a legnagyobb számban hagyják el az országot.

A szakértő előadását összefoglalva elmondta, hogy rövid és középtávon nem látható a gazdaság helyzetének pozitív irányú változása, de további hirtelen negatív elmozdulás sem valószínű.

Deák András (Fotó: Merész Márton)

Ezt követően *Rácz András* előadásának témája az orosz biztonságpolitika régi-új céljainak és eszközeinek bemutatása volt. Az előadó kiemelte, hogy az orosz viselkedés egyáltalán nem mondható sem újnak, sem pedig meglepőnek, hiszen az orosz expanziós politikatörténetileg mindig a nagyhatalmi identitásból fakadt és annak alátámasztásaként szolgált. Biztonságpolitikai szempontból Oroszország elsősorban határterületei vonatkozásában nincs kedvező helyzetben. Az egyik legkockázatosabb terület a Kaukázus, részben a régió északi részén található militáns csoportok oroszellenes támadásai és a radikális iszlamista irányzatok térnyerése, részben a Dél-Kaukázus államainak területi konfliktusai miatt. Ugyancsak hagyományosan kedvezőtlenül, de legalábbis ellentmondásosan éli meg Moszkva azt a tényt, hogy Oroszországnak nincsenek természetes stratégiai határai (pl. tenger, hegy, sivatag) Európa irányába, s főleg ennek eredménye, hogy az orosz kül- és biztonságpolitika politikai határokkal (baráti rendszerekből álló buffer-zónákkal) igyekszik pótolni ezt a hiányt. Amennyiben viszont nagy stratégiai szinten vizsgáljuk Moszkva politikáját, az az elmúlt 25 évben alapvetően defenzív jelleget mutat. Oroszország elfogadta NATO 1999-es és 2004-es bővítését (ez utóbbi kapcsán még a balti államok tagságát is), 20-25 éves távlatban azonban az észak-atlanti szervezet bővítési politikáját az orosz vezetés folyamatos terjeszkedésként érzékeli, ami nagyban meghatározza a jelenlegi orosz biztonságpercepciót. Ebben csupán a 2001-es terrortámadások után időszak orosz-amerikai kapcsolatai jelentettek változást: bár csak nagyon rövid időre, de igen jónak bizonyultak, s kiváltképp a terrorizmus felszámolásával összefüggő együttműködés területein váltak különösen szorosakká.

Ezt a rövid – 2001-től 2003-ig tartó – periódust három, az orosz politika számára sokszerű esemény változtatta meg. Egyrészt a sérelmekkel és mély bizalmatlansággal teli orosz-amerikai kapcsolatnak nem tett jót az USA egyoldalú kilépése az ABM szerződésekből (2001. december),

mivel a rakétavédelmi rendszerek kiépítése az orosz fél számára egyértelműen az ország nukleáris elrettentő képességének korlátozását jelentette. A második törés a nyugati hatalmak demokráciaexportjával kapcsolatos, nevezetesen ennek a posztszovjet színes forradalmakban játszott szerepével (2003 – Grúzia, 2004 – Ukrajna, 2005 – Kirgizisztán), amit Oroszország egyértelműen az érdekszférájába történő beavatkozásként értékelt. Végül harmadrészt: ezt az általános fenyegetettség-percepciót fokozta az a tény, hogy a NATO 2008-as bukaresti csúcán az állam- és kormányfők kimondták a szervezet Grúziát és Ukrajnát is magába foglaló bővítési tervét.

Rác András előadásában kitért arra is: a biztonságpolitika területén alapvető fontosságú, hogy a lehetséges ellenfél képességei és szándékai milyen viszonyban állnak egymással. A georgiai beavatkozás mutatta meg egyértelműen, hogy Oroszország érdekei érvényesítéséhez adott esetben katonai eszközöket is hajlandó és képes bevetni a posztszovjet térségben. Bár a 2008-as beavatkozás még elavult eszközökkel történt, de a Krim annexiójának idejére az orosz-georgiai háború tapasztalataira épülő szergjukovi reformok beértek, és az ezzel párosuló katonai, gazdasági és politikai területeken végbement jelentős fejlődés meglepte a Nyugatot. Bár Oroszországnak alapvetően nem célja a NATO-val való konfrontálódás, az előadó kiemelte, hogy a Baltikum országainak védelme a szövetség számára stratégiai dilemmát jelent.

Oroszország katonai eszközrendszerének bemutatása után az előadó rátért a nem katonai eszközök értékelésére, melyek tekintetében Oroszország mindent megtesz és igyekszik majd megtenni, ami a NATO kollektív védelmére vonatkozó V. cikkely küszöbe alatt marad. Ezzel kapcsolatban orosz részről jól érzékelhető a hacker-támadások növekvő száma, amelyek mellett erős a dezinformációs és propagandatevékenység is.

Rác András (Fotó: Merész Márton)

Ukrajna helyzetét értékelve, *Póti László* előadásának legfontosabb tézise az volt, hogy Ukrajna Oroszország perifériájából visszafordíthatatlanul a nyugat perifériájába került. Előadásában a szakértő mindvégig emellett érvelt, s az intenzív ukrán belpolitikai válságot egyfajta geopolitikai krízisként értelmezte Oroszország és az Európai Unió között, ahol Ukrajna áll a középpontban és a két regionális hatalom megpróbálja az érdekszférájába vonni azt. Jelenleg Póti László szerint kijelenthető, hogy Ukrajna, az európai uniós társulási szerződésnek köszönhetően –egyelőre visszavonhatatlanul – a nyugat határterületére került. Az ukrán konfliktus emellett beleillik a befagyott konfliktusok sorába, tovább növelve ezzel a posztszovjet térségben több helyen is jelen levő, hasonló konfliktusok számát. Az ukrán konfliktust tekintve ez a status quo állapot látszik középtávon fennállni, s a szakértő egy kiújuló küzdelemre jelenleg nem lát nagyobb esélyt. Előadása végén Póti László kitért Ukrajna deszovjetizálására is, amit a több ezer Lenin szobor ledöntésének analógiájával szemléltetett.

Póti László (Fotó: Merész Márton)

Kedd délutáni előadónk, *Wagner Péter* az elmúlt időszakban többször is ellátogatott Irakba, így az utazási élményeivel, a helyszínen készített felvételeivel tűzdelt előadása színes és hiteles képet nyújtott a közel-keleti országról. Az előadás első felében a Magyar Honvédség iraki missziójának részleteit mutatta be, illetve ismertette meg a hallgatókkal az előadó. Wagner Péter több okból is fontosnak tartotta a magyar jelenlétet iraki Kurdisztánban. Ezek közé tartozik az ország diplomáciai pozíciójának erősítése, gazdasági érdekeinek – pl. Irak esetében a MOL-befektetéseknek – képviselése és védelme, továbbá annak lehetősége, hogy a magyar katonák különös jelentőséggel bíró külföldi tapasztalatokat szerezhessenek. A 150 fős magyar kontingens, amelynek 2017. december 31-ig tart jelenlegi mandátuma, az iraki kurd pesmerga erők kiképzésével kapcsolatos feladatok mellett katonai bázisok őrzés-védelmét is ellátja. A magyar jelenlét fő célja, hogy a háború sújtotta országban hozzájáruljon a biztonsági helyzet javulásához. Az előadás második felének középpontjában az előadó iraki Kurdisztánban tett látogatásáról szóló úti beszámoló állt, amelynek keretében rengeteg izgalmas fotót láthatott a hallgatóság.

Wagner Péter (Fotó: Merész Márton)

A nyári egyetem második napjának zárásaként az immár hagyománnyá vált sportversenyek következtek. A sorversenyek mellett foci- és kosármecsek, valamint idén először egy házi rendezésű sakkverseny segítségével kapcsolódhattak ki a hallgatók.

Sportversenyek (Fotók: Merész Márton)

A szerdai nap nyitóelőadásában *Ablaka Gergely* felvázolta a közel-keleti hatalmi versengés gyökereit, illetve a jelenleg zajló konfliktusok legfontosabb társadalmi okait, amelyen keresztül a hallgatóság képet kaphatott a térség rendkívüli komplexitásáról. Az előadó rámutatott, hogy a Közel-Kelet a történelem folyamán mindig is komoly rivalizálás színtere volt. Bár a térségben összekötő kapocsként szolgál(hatna) az arab nyelv és az iszlám vallás, a különböző társadalmi és kulturális törésvonalak, az etnikai és felekezeti megosztottság mégis rendkívül tagolttá teszik a térséget, amit mindeddig egyetlen ideológia (például baaszizmus) sem tudott egységesíteni. A régiót történelmileg jellemző folyamatos versengés (birodalmak, majd gyarmatosítás) egyik legfontosabb oka, hogy nem alakult ki egyértelmű, tartós hatalmi hierarchia, ugyanakkor sokan szeretnék megszerezni a térségben a vezető szerepet. A konfliktusokhoz szintén hozzájárul, hogy rengeteg nem állami szereplő van jelen a térségben, és bár ez nem nevezhető új jelenségnek, hiszen a különböző transznacionális identitások a Közel-Keleten mindig is nagyon erősek voltak, az állami szint alatti szereplők száma napjainkra a működésképtelenné vált államok számának növekedése miatt jelentősen megszaporodott.

A közel-keleti hatalmi játszmák egy másik fontos jellemzője – a térség jelentősége okán – a külső szereplők, illetve nagyhatalmak igen aktív jelenléte. Bár az Egyesült Államokról sokszor hallhatjuk, hogy közel-keleti jelenléte gyengül, ettől függetlenül még mindig a térség legmeghatározóbb hatalma, s „ő osztja a lapokat.” A külső szereplők bemutatásakor az előadó kiemelte Oroszországot, valamint Kínát. A két említett nagyhatalom aktivitása ellenére a térség folyamatait és konfliktusait – az Egyesült Államok mellett – sokkal inkább a helyi erők dominálják.

A regionális hatalmak közül Ablaka Gergely Szaúd-Arábiát és Iránt mutatta be részletesebben. Felhívta a figyelmet arra a változásra, ami a két állam magatartásában figyelhető meg az elmúlt években: Irán egyre kevésbé „forradalmi” és egyre inkább *status quo* párti, míg a konzervatív, mindaddig hagyományosan a színpalak mögött maradó Szaúd-Arábia egyre aktívabbá válik. Teheránt és Rijádot a hatalmi játszmákban egymással ellentétes oldalra helyezi az eltérő fejlődési és politikai modell, az eltérő értékek és érdekek, a vallási különbségek, illetve az a közös céljuk, hogy mindketten a régió vezetőjévé szeretnének válni. Ez utóbbi eléréséhez pedig igyekeznek kihasználni a térség konfliktusait, melyek dinamikájának befolyásolásához mindketten komoly kapcsolatrendszerrel rendelkeznek. Kettejük rivalizálásának lényege abban a kérdésben foglalható leginkább össze, hogy „ki lesz az Öböl csendőre?”

Az előadó szerint kiemelt figyelmet kell fordítanunk a nem állami szereplőkre is, amelyeket egy rendkívül széles skála mentén tudunk elhelyezni. Jelen vannak „önjáró,” illetve különböző államok által támogatott szervezetek; a lokális (például: kurd), vagy földrajzilag szélesebb befolyással rendelkező (például: Muszlim Testvériség) entitások; a különböző vallási milíciák, törzsek és etnikai csoportok, amelyek egymással is folyamatos versengésben állnak. Ennek szemléltetésére az előadó az „Iszlám Állam” és az al-Káida konfliktusát hozta fel példaként. Bár a két szervezet sok szempontból hasonló (pl. mindkettő szunnita, mindkettő terrormerényleteket követ el az ellenségnek tekintett Nyugat ellen, mindkettő hatékonyan használja a kommunikációs csatornákat), érdekeik és elképzeléseik mégis sok ponton ütköznek egymással. Az „Iszlám Állam” úgy véli, itt és most létre kell hozni a kalifátust, míg az al-Káida számára az idő nem számít, és fokozatosan haladva első lépésnek a jelenlegi rezsimek megdöntését tekinti. Az előadó emiatt, illetve komolyabb kapcsolatrendszere miatt hosszú távon inkább az al-Káidának jósol nagyobb szerepet, amit paradox módon segít az is, hogy jelenleg az „Iszlám Állam” áll a nemzetközi figyelem középpontjában, ő uralja a nemzetközi médiát.

Az előadás utolsó részében Ablaka Gergely a Közel-Kelet jelenlegi legjelentősebb konfliktusainak (Libia, Szíria, Irak, illetve Jemen) legfőbb karakterisztikáját foglalta össze, legfontosabb szereplőit mutatta be röviden.

Ablaka Gergely (Fotó: Merész Márton)

Nyári egyetemünk szerda reggeli előadásában *N. Rózsa Erzsébet* a szíriai háború rendezési lehetőségeit elemezte, összefoglalva a jelenlegi helyzetet, a megoldásra tett eddigi kísérleteket, és a jelenleg körvonalazódó békekötési lehetőségeket – illetve ezek kockázatait és kihívásait.

N. Rózsa Erzsébet a 2011-es arab tavasz eseményeiből és folyamataiból kiindulva, a szíriai polgárháború komplexitását feltárva, elsősorban a Szírián belüli szereplőket, ezek fejlődését és a belső szíriai problémákat ismertette. Elmondta, hogy az országon belüli város-vidék konfliktus kiéleződését követően megjelent számtalan ellenzéki csoport és szervezet, az összefonódó, de ugyanakkor bizonytalan identitások és ideológiák rendkívül ingatag helyzetet alakítottak ki, melyeket ma is gyakran csak az Aszad elnökkel való szembenállás köt össze. Ezt a bonyolult, átláthatatlan viszonyrendszert tovább nehezíti a rendkívül súlyos menekültválság (mely során kb. öt millió szíriai hagyta el országát, jórészt szomszédos országokba menekülve, továbbá mintegy nyolc millióan Szírián belül váltak menekülté, és kényszerült elvándorolni a háborútól sújtott lakhelyükről békésebb területekre), valamint a nemzetközi harcosok, a külföldi hatalmak helyi támogatóitjai, a nemzetközi terrorszervezetek, illetve a kiterjedt területeket is megszerző ún. Iszlám Állam tevékenysége.

Ilyen körülmények között nem meglepő, hogy az eddigi, a rendezés érdekében tett (gyakran eleve részleges és korlátozott) kísérletek sorra megghiúsultak. A helyi szereplők antagonisztikus ellentéteinek feloldása, illetve csillapítása kapcsán sem az ENSZ három különmegbízottja (Kofi Annan, Lakhdar Brahimi, Staffan de Mistura), sem a különböző nemzetközi szereplők által kezdeményezett tárgyalások és tervezett katonai koalíciók nem tudtak tartós fegyvernagyvást elérni. Mindössze szórványos, ideiglenes tűzszünetekre és humanitárius intézkedésekre került sor (pl. segélyszállításra, humanitárius folyosók megnyitására, stb.).

Az előadó szerint a rendezés egyik kulcskérdése Aszad elnök háború utáni szíriai szerepének tisztázása. A nemzetközi közösség nagy része (117 ország) ugyanis nem ismeri el az Aszad-kormányzatot – annak ellenére sem, hogy gyakorlatilag ő az egyetlen rendet biztosítani tudó szereplő a háború sújtotta Szíriában. Ez utóbbi kapcsán N. Rózsa Erzsébet elmondta, hogy Aszad hatalmát nemcsak az uralma alatt tartott területen, illetve a külhoni, menekült szíriaiak között tartott választásokon elért nagyarányú győzelmével tudja legitimálni, de azzal a ténnyel is, hogy a belső menekültek többsége is a rezsím által ellenőrzött tengerparti területeken keres oltalmat, azok relatív biztonságossága miatt.

Túl azonban a polgárháború befejezésének elsődleges kérdésén – ti. Aszad elnök szerepén a poszt-polgárháborús szíriai politikai rendszerben – számos egyéb kérdés megoldatlansága is nehezíti a béketeremtést Szíriában: az iszlamisták szerepétől kezdve, a kisebbségek és a menekültek további sorsán, illetve a háborús felelősségre vonás kérdésén keresztül, a rendezés utáni béke garanciáinak kérdésköréig. Az előadó sorra véve az problémák legfontosabb jellegzetességeit azt igyekezett bizonyítani a hallgatóságnak, hogy ezek megoldásának hiányában aligha lehet újra béke a sokat szenvedett országban.

N. Rózsa Erzsébe (Fotó: Merész Márton)

N. Rózsa Erzsébetet követően, *Szalai Máté* előadásában abból a felvetésből indult ki, hogy az „Iszlám Állam” az Európa-szerte megszaporodott terrortámadások, valamint az ezeket övező médiafigyelem következtében az utóbbi időben egyre inkább egyfajta megfoghatatlan absztrakcióvá vált a köztudatban. Ahhoz azonban, hogy hatékonyan felléphessünk a szervezet ellen, először is meg kellene tudnunk határozni, hogy pontosan mivel is állunk szemben.

Az előadó interpretációjában az „Iszlám Állam” két különböző entitásként létezik. Egyrészt van egy iraki és szíriai magszervezet, és van egy hálózat, ami lényegében az egész világra kiterjed. A két entitás felépítése ugyanakkor eltérő. Míg a magszervezet centralizált, a hálózat tagjait elsősorban az Abu Bakr al-Bagdádinak tett hűségkü köti össze. A magszervezet és a hálózat között kialakult kapcsolat mindkét fél számára előnyös. A hálózat tagjai materiális javakat (pénzt és hírnevet) szerezhetnek a magszervezettől; a hálózat tagjainak tevékenysége révén folyamatosan épülő „brand” pedig többféleképpen is hasznos a magszervezet számára, például a toborzási lehetőségek kiterjesztése révén.

A magszervezet és a hálózat közötti kapcsolat folyamatosan változik, és ez a dinamika meghatározza az „Iszlám Állam” fejlődését. Az előadó öt szakaszra osztotta a szervezet fejlődési folyamatát. Az első az előzmények szakasza; a második az építkezésé. Hálózat ekkor még nem létezik, a magszervezet viszont már fokozatosan fejlődik. A harmadik a hálózatépítés időszaka, amit a kalifátus kikiáltásától számíthatunk. A negyedik az érettség szakasza, amikor a hálózat és a magszervezet fejlettsége azonos szintre kerül. Az „Iszlám Állam” tevékenysége ezt követően fokozatosan elért egy olyan pontot, ami a nemzetközi közösség tagjaiból komoly válaszreakciót váltott ki, és a magszervezettel szembeni beavatkozást vonta maga után. Az ötödik szakasz (2015 közepétől) a visszaszorulásé: a magszervezet védelemre kényszerül, a hálózat viszont ekkor aktivizálódik igazán.

Az „Iszlám Államnak” sikerekre van szüksége, mivel azonban a magszervezet jelenleg nem tud sikereket elérni, a hálózatnak kell fenntartania a „brand”-et, ezt pedig elsősorban merényletek végrehajtásával igyekszik megvalósítani. Ha volt is valamilyen hierarchia a hálózatban belül, az mára egészen biztosan meggyengült. Minél kevésbé centralizált azonban a szervezet, annál kiszámíthatatlanabbá válik. A magszervezet egyre inkább beismeri, hogy semmilyen operatív irányítással nem rendelkezik a terrormerényletek elkövetői fölött. Az elkövetők csak a „virtuális hálózat” részei – és ez az a hálózat, ami napjainkban a legközvetlenebbül fenyeget minket. Az „Iszlám Állammal” kapcsolatos fogalmak tisztázása azért is különösen fontos, mert a „virtuális hálózat” elleni hatékony fellépés teljesen más eszközöket igényel(ne) a Nyugat részéről, mint az iraki katonai fellépés.

Az előadó négy forgatókönyvet vázolt fel válaszként arra a kérdésre, hogy mi fogja követni a mostani időszakot az „Iszlám Állam” fejlődéstörténetében.

Ezek közül első a megszűnés lehetősége, amely alapján a magszervezet tovább hanyatlik a jövőben, és ebben a hálózat is követni fogja. Ehhez arra van szükség, hogy folytatódjon a magszervezet visszaszorulása Szíriában és Irakban, illetve hatékonyan tudjunk fellépni a hálózat helyi tagjaival szemben, helyi szinten (legyen szó a Kaukázusról, Indonéziáról, vagy éppen Európáról).

A második lehetőség a visszarendeződést vetíti előre. Ennek bekövetkezése esetén a magszervezet átmeneti gyengülés után ismét visszaerősödik, valamilyen alá-fölrendeltség pedig ismét érvényesülne a hálózatban belül is.

A harmadik forgatókönyv a visszaszorulás állapotának fennmaradása. Ebben az esetben a magszervezet visszaszorul, vagy meg is szűnik, a hálózat azonban tovább erősödik – ha nem tudunk helyi szinten hatékonyan fellépni.

Végezetül pedig fennáll relokalizáció lehetősége is, amely során a hálózat a hatékony helyi fellépés következtében meggyengül; az „Iszlám Állam” pedig újra helyi szervezetté válik (akár államként vagy pártként konszolidálódva).

Szalai Máté (Fotó: Merész Márton)

Ezt követően *Egeresi Zoltán* előadásában a török biztonságpolitika aktuális fejleményeit és kihívásait mutatta be, valamint kitért a július 15-i puccsra és annak utóhatásaira is.

Az előadó Törökország jelenlegi politikai helyzetét három dimenzió mentén értékelte. A geopolitikai és történelmi dimenzió kapcsán kiemelte az ország sajátos helyzetét, mivel Törökország egyrészt – Iránt nem számítva – saját volt birodalmi térségével határos, másrészt három válságokkal terhelt régió (Balkán, Kaukázus és Közel-Kelet) metszéspontján helyezkedik el. A belpolitikai dimenzió vonatkozásában Egeresi Zoltán két tényezőre mutatott rá. Egyfelől a társadalom polarizáltságára, illetve az etnikai és vallási törésvonalak jelentős szerepére (különös tekintettel a kurd és az alavita kisebbségekre), másfelől egy predomináns pártrendszer jelenlétére a török politikai rendszerben, ahol a kormányzó Igazság és Fejlődés Pártja (AKP) 2002 óta van hatalmon. A szakértő a külpolitikai dimenzió kapcsán elsősorban az ország több mint 60 éves NATO-tagságát és az európai uniós csatlakozási folyamatot, valamint az iszlám világ közelségét emelte ki, mint a török politikát meghatározó tényezőket.

Az előadó elmondta, hogy az országot 2002 óta több komoly biztonságpolitikai kihívás is érte. A hosszabb ideje húzódnó azeri-örmény és izraeli-palesztin konfliktusok mellett a Fekete-tenger északi részén tapasztalható agresszívabb orosz fellépés (2008, 2014), a szíriai válság, az „Iszlám Állam” megjelenése és természetesen az „arab tavasz” eseményei is jelentős hatást gyakoroltak

Törökország biztonsági környezetére. Mint azt Egeresi Zoltán kiemelte, az elmúlt egy év igen mozgalmas volt az ország számára, hiszen súlyos emberáldozatokat követelő terrortámadásokat kellett átvészelnie, valamint egy puccskísérletre is sor került. A szakértő rámutatott, hogy ennek hátterében külső és belső problémák összefonódása áll. Előbbi esetben meghatározó a török Szíria-politika zsákutcába jutása és a szír-török határ megnyitása következményeként az országban kiépült dszihádisták jelentette fenyegetés. A belső problémák kapcsán ki kell emelni a 2013 óta tartó kurd békefolyamat 2015-ös megszakadását, illetve a közel hárommillió szír menekült jelenlétéből fakadó terheket. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy igen komoly belpolitikai harc bontakozott ki az utóbbi két évben, egyrészt egy elnöki rendszer kiépítése kapcsán, másrészt pedig Recep Tayyip Erdogan török elnök és a Fethullah Gülen-féle mozgalom között.

Az előadó külön kitért az idén július 15-én megkísérelt puccsra és utóhatásaira is. Elmondta, hogy a puccs sikertelenségét alapvetően két tényező okozta. Egyfelől a puccsot megkísérlőknek nem sikerült irányításuk alá vonni a médiát, másfelől pedig a tervek korai kiszivárgása miatt a hajnalra tervezett akciót este kellett megindítaniuk, így Erdogan elnök képes volt mozgósítani és utcára vinni híveit, sőt, sok helyen ők maguk fegyverezték le a puccsistákat is. Ami az utóhatásokat illeti, Egeresi Zoltán kiemelte, hogy az egyre növekvő mértékű leszámolási hullám nem csak a katonaságot érintette, ahol a vezető tisztek mintegy 40%-át váltották le, hanem eddig közel 21 ezer tanár engedélyét is visszavonták, valamint összesen 11 egyetemet zártak be. A szakértő emellett esélyt lát arra, hogy a puccskísérletet a kormány nem csak saját támogatottságának növelésére használja fel, hanem akár egy elnöki rendszer bevezetésére is.

Egeresi Zoltán (Fotó: Merész Márton)

Ezt követően az Ittebei Kiss József MH 86. Szolnok Helikopter Bázisra látogathattak el a XVII. Euroatlanti Nyári Egyetem hallgatói, ahol megismerkedhettek a bázis történetével, valamint a helyi alakulatok feladataival, eszközeivel és mindennapjaival.

Látogatás az Ittebei Kiss József MH 86. Szolnok Helikopter Bázison (Fotók: Merész Márton)

Tálas Péter a helikopterbázison tartott előadásában annak okait vizsgálta, hogy miért olyan jelentős eltérés Európa terrorfenyegetettségének tényleges mértéke és az európai társadalmak terrorfenyegetettség-percepciója között.

Előadásának első harmadában az SVKK igazgatója a biztonság objektív és szubjektív megközelítése közötti különbségekre hívta fel a figyelmet. Míg az objektív megközelítés adatokon és tényeken alapul, a szubjektív megközelítést alapvetően a média és a politikai közbeszéd formálja. Ez utóbbiak pedig erősen torzítják az objektív képet: a média a közönségért való küzdelem miatt nagyítja fel az eseményeket, a politikai közbeszéd pedig azért, mert a hatalom lévők 2001. szeptember 11. óta gyakran biztonságiasítják, vagyis tárgyalják létfenyegetésként a legkülönbözőbb politikai kérdéseket, mivel ennek minden kormányzat számára támogatásnövelő hatása van. A terrorizmus esetében ráadásul a társadalmak percepcióját leginkább az ún. stratégiai terrortámadások alakítják, vagyis a nagy áldozatszámú, nagy médiafigyelemmel és nagy félelemkeltő hatással járó terrorcselekmények. Ennek köszönhető, hogy napjaink Európája az szélsőséges iszlamista terrorizmust tekinti a legfélelmetesebb fenyegetésnek, jóllehet az ilyen típusú cselekmények száma messze elmarad például a szeparatista terrortámadásokétól. Bár az előadó nem vitatta az iszlamista/dzsihádisták terrorizmus növekedését, de jelezte, hogy a növekedés mértéke – Madrid, London, a Charlie Hebdo, a 2015. novemberi párizsi, az idei brüsszeli és nizzai terrortámadások ellenére is – elmarad például az 1970-es és 1980-as évek európai fenyegetettségétől.

Az előadó a szubjektív megközelítés eredményeként és jeleként tárgyalta azt is, hogy Európában gyakran szorosán összekötik a migrációs válságot a terrorfenyegetettség növekedésével, azt „üzenve”, hogy a migránsok és menekültek Európán kívül tartásával csökkenthető lenne a terrorfenyegetettség. Tóth Péter ezt elsősorban arra hivatkozva vitatta, hogy az utóbbi másfél év terrorcselekményeit messze túlnyomó többségben Európában született és felnőtt fiatal szélsőségesen radikálisok követték el, s nem pedig bevándorlók. Azt a tényt pedig, hogy a szervezők és elkövetők a bevándorlók leszármazottainak második vagy harmadik generációjából kerültek ki, a társadalmi integráció problémáira vezette vissza, nem pedig az amúgy is megakadályozhatatlan migrációs folyamatokra. Mint mondta: a társadalmi integráció problémájával Európának foglalkoznia kell, de értelmetlen és ostoba, ráadásul a megoldástól távolabb vivő túlzás néhány elkövető miatt sommásan azt állítani, hogy az Európában élő muszlimokat egyáltalán nem sikerült integrálni.

Előadásának utolsó harmadában Tóth Péter elsősorban azokra a szakértői vitákra hívta fel a figyelmet, amelyek szerint napjaink az iszlámra hivatkozó európai terroristáinak nem sok köze van az iszlám valláshoz, sokkal inkább olyan frusztrált, viszonylag gyorsan radikalizálódó fiatalokról van szó, akik egyéni életkudarcaik elől menekülnek a terrorizmushoz, s így mindazoknak, akik a terrorcselekmények megakadályozását dolgozzák, elsősorban ezen fiatalok radikalizálódásának okait és folyamatát kell megvizsgálniuk. Mindez természetesen nem pótolja a jelenleginél hatékonyabb terrorizmus ellenes európai fellépést, amelyet Tóth Péter szerint mind szemléletében, mind gyakorlatában meg kell újítani.

A szerdai nap zárásaképp *Marsai Viktor* az Ittebei Kiss József MH 86. Szolnok Helikopter Bázison, Líbia helyzetéről és az ország súlyos kihívásainak kezelési lehetőségeiről tartott előadást. Az itthon csak mérsékelt érdeklődésre számot tartó észak-afrikai ország zavaros közelmúltjának áttekintése után az előadó részletesen elemezte a 2011-es „arab tavasz” lefolyását és következményeit Líbiában, valamint kitért a líbiai események által kiváltott nemzetközi reakciók bemutatására is.

Marsai Viktor bevezetőjében úgy fogalmazott, hogy a modern állam- és békeépítés rövid, 25 éves múltra visszatekintő tapasztalatai nem szolgálnak egységes, könnyű és könnyen megvalósítható modellekkel egy regionális konfliktus utáni stabil politikai környezet megteremtésével. Sőt, a nyugat-balkáni, az iraki vagy a dél-szudáni példák nem megoldást kínálnak, hanem sokkal inkább visszatartják a nyugati nemzetközi szereplőket a beavatkozástól – pedig Líbia Marsai szerint önállóan már biztosan nem képes a polgárháborús helyzet megoldására. Az országot 1969 óta irányító Kaddáfi hatalmának összeomlása után ugyanis Líbiában nem maradt hiteles, kormányzásra képes politikai elit. Pedig 2011 után három különböző erőcentrum is kialakult az országban: egyrészt a 2012-ben megválasztott Átmeneti Nemzeti Kongresszus, a 2014-ben létrejött, a líbiai Képviselőház köré szerveződő politikai körök, valamint a 2014-ben puccsal hatalomra került Khalifa Haftar tábornok személyes köre. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a formális, „virtuális” politikai tér és a valódi társadalmi hatalom, a klánok, törzsek tradicionális közegei nagyon eltérőek. A polgárháborús válságot pedig nemcsak a terrorizmus és a szervezett bűnözés (kábitószerszám-, fegyver- és embercsempészet), hanem az országban felhalmozott és a lakosság kezébe kerülő fegyverek is súlyosbítják, tekintve hogy a 6 milliós lakosságból

100-200 ezer van fegyverben, és a fegyverembargó ellenére is virágzik az illegális fegyverkereskedelem.

Ilyen körülmények között a nemzetközi közösség szigorúan politikai megoldást kereső, diplomáciai megközelítése szinte biztosan kudarcra van ítélve. Az ENSZ főtávkárának korábbi főképviselője ráadásul korrupciós botrányba is keveredett, így utódja megrendült hitelességgel tudja csak ellátni feladatát, s próbál stabilitás felé mutató eredményeket elérni a már kialakult hatalmi csoportosulások, törzsek és milíciák között. Így bár az ún. Iszlám Állam terrorszervezet helyi támogatottsága csekély (a helyi társadalom eleve archaikus jellegűnek mondható és szigorú Korán értelmezést követ), de a Líbiával szomszédos területekre és területekről (pl. Mali, Niger) beszivároghatva szintén megeremthette saját hatalmát. Jóllehet ennek felszámolására több irányból is elindultak erőfeszítések, de ezek kimenetele erősen kérdéses: hiszen ha sikerül is felszámolni a terroristák állásait, nincs rá garancia, hogy a támadók az ún. Iszlám Állam után nem fordulnak egymás ellen – tovább mélyítve az amúgy is súlyos polgárháborút.

Ennek fényében tehát Marsai Viktor szerint tarthatatlan az a nyugati hozzáállás, hogy „a válságok alkalmazkodjanak hozzánk”. Ráadásul Líbia válsága Európa válsága is, hiszen a migrációs helyzet hatékony kezelése lehetetlen az észak-afrikai régió stabilitása nélkül. Amíg azonban Líbiában tömegesen válnak embercsempészek áldozataivá az Európába tartó emberek, a Szahara átszelése közben pedig többen halnak meg, mint a Földközi-tengeren való átkeléskor, addig lehetetlen humánus megoldást találni a migrációs kihívásra. Miközben kétségtelen tény, hogy az Unió katonai műveletei Nigerben és a Száhel-térségben a megoldás irányba mutatnak, de Líbia magára hagyásával e műveletek is kevésnek bizonyulnak a problémák kezelésére.

Marsai Viktor (Fotó: Merész Márton)

A Nyári Egyetem csütörtöki nyitóelőadásában *Péczei Anna*, a Stratégiai Védelmi Kutató Központ munkatársa adott átfogó értékelést a varsói NATO-csúcsról. Ennek során beszélt az Észak Atlanti Szerződés Szervezete reformjának szükségéről, a 2014-es walesi csúcstalálkozó döntéseiről és intézkedéseiről, illetve a biztonsági környezetnek a varsói csúcstalálkozóra való felkészülés időszakában bekövetkező változásáról, illetve az ezekhez kapcsolódó elvárásokról. A varsói csúcstalálkozót az előadó szerint politikai értelemben a fenyegetésekkel kapcsolatos egységes álláspont kialakítására való törekvés, a katonai elrettentés és megerősítés gyakorlati lépései, valamint a szövetség intézményi reformjai uralták, s ezek a walesi csúcshoz képest már a hosszú távú adaptációt szolgálták. Péczei Anna elmondta továbbá, hogy a csúcson a keleti és a déli kihívások közötti egyensúlykeresés, a nukleáris stratégia erősítése és a ballisztikus rakétavédelem fejlesztése, továbbá a védelmi költségvetések kérdésköre. Végül az előadó a jövőbeli prioritásokat mutatta be röviden.

Ezt követően a Nyári Egyetem külföldi vendégeié volt a szó, hiszen a csütörtöki napon két panelbeszélgetésre is sor került a V4 országokból érkező kutatók részvételével. A szakértők – *Ondrejcsák Róbert* (Strategic Policy Institute – Szlovákia), *Agnieszka Legucka* (National Defence University – Lengyelország) *Fabian Baxa* (Centre for Security and Military Strategic Studies Csehország) és *Csizmazia Gábor* (Nemzeti Közszerződési Egyetem) – két nagyobb aktuális témát jártak körbe *Nádudvari Anna*, valamint Péczei Anna moderálásával.

A beszélgetés első körében a NATO szerepéről folytattak vitát a résztvevők, kitérve országaik nemzeti hozzájárulására és érdekeire. Ennek kapcsán valamennyi előadó azt hangsúlyozta, hogy az egyes országok stratégiai érdekei nagyban meghatározzák NATO-ban betöltött szerepüket. Így például Agnieszka Legucka kiemelte, hogy Lengyelország számára fontos prioritást képvisel az ukrán-orosz helyzet megoldásának elősegítése, míg Csizmazia Gábor a déli válsághelyzet megoldásának szükségességét emelte ki Magyarország egyik fontos érdekéért. Ondrejcsák Róbert a szövetség Montenegróval való bővítésére, illetve az Oroszországgal fennálló stratégiai egyensúlytalanság fontosságára hívta fel a figyelmet, valamint arra is, hogy a csúcstalálkozó legfontosabb eleme a legkisebb közös nevező megtalálása volt a jelentősen eltérő érdekekkel rendelkező tagállamok számára. Fabian Baxa a védelmi költségvetések kérdéskörét emelte ki, azon belül is annak GDP-alakulásával való összefüggését.

A második körben a V4 országok együttműködésének erősségeire és a közös fejlesztési területek bemutatására tértek ki a meghívottak. Az előadók körében egyetértés mutatkozott abban, hogy a visegrádi együttműködésben vannak szorosabb, illetve kevésbé szoros időszakok, valamint együttműködési területek. Igen szoros volt például az együttműködés kezdeti időszaka, vagy sikeres együttműködési területnek mondható a Visegrádi Alap, különösen az oktatási, kulturális kapcsolatok erősítésében. Ugyanakkor vannak fejlesztésre szoruló területek is, ilyen például a Mediterrán térségben való közös jelenlét erősítése.

Ezt követően a hallgatóság tehetett fel kérdéseit az előadóknak. Először a NATO-t érő fenyegetések megítéléséről esett szó, majd a döntéshozatal problémáját vitatták meg a vendégek, vagyis hogy a politikai konszenzus hiánya jelentősen lelassítja bármely beavatkozás folyamatát. A további kérdések során szó esett a közös V4 harccsoport működéséről, illetve az együttműködés bővítésének lehetőségéről, így a V4 esetleges kibővítése V5-re, továbbá szóba került a mini-Schengen koncepció is.

Ondrejcsák Róbert, Agnieszka Legucka, Csizmazia Gábor, Fabian Baxa és Péczeli Anna (Fotó: Merész Márton)

Az idén tizenhetedik alkalommal megrendezésre kerülő Euroatlanti Nyári Egyetem pénteki, egyben utolsó napja tradicionálisan a Magyar Honvédség és magyar biztonság- és védelempolitika témája köré épült. Ennek keretében *Szenes Zoltán* vezérőrnagy a varsói NATO csúcstalálkozó magyar vonatkozásait, *Boldizsár Gábor* ezredes a magyar missziós szerepvállalás alakulását, *Rábai György* pedig a magyar védelempolitika jövőképét mutatta be a hallgatóságnak.

A Nyári Egyetem pénteki napján Prof. Dr. *Szenes Zoltán* ny. vezérezredes a 2016. július 8-9 varsói NATO csúcstalálkozó és Magyarország témájában tartotta meg előadását. Elmondta, hogy a walesi csúcstalálkozó utáni folytonosság jegyében a varsói döntések a NATO intézményi átalakítását és az elrettentési képességek erősítésében segítik a transzatlanti közösséget. A csúcstalálkozón az informális egyeztetések beszélgetéseit a transzatlanti szolidaritás kapcsán az amerikai elnökválasztás kimenetele és az Egyesült Királyság jövője alakította. A magyar felkészülés összefoglalásaként *Szenes Zoltán* Németh Zsoltnak, a Külügyi Bizottság elnökének 2016. június 7-i parlamenti felszólalását, a külügyminiszeri nyilatkozatokban megjelent utalásokat, és a hazai NATO konferenciákat említette. Magyarország céljai között a keleti és déli kihívások közötti egyensúly megosztása; a nyitott ajtók politikájának folytatása és a Montenegró felvétele; valamint az Afganisztánra irányuló figyelem fenntartása szerepelt kiemelt jelentőséggel. A magyar vállalások az „arányos és defenzív” lépéseket hangsúlyozták, s a nagyobb „ugrást vállalókkal szemben” (pl. Románia) hazánk a folyamatosságot és megfontoltságot előnybe részesítő „kisebb csomaggal” készült a varsói találkozóra. Ennek részeként a védelmi költségvetés emelése 2022-26 között az évi 0,1%-os GDP arányos vállalását tartalmazta. A kollektív védelem feladataiban való részvétel, Európa biztonságának védelme a migrációs válságban szintén fontos elemei voltak a „varsói csomagnak.”

A keleti fenyegetés kapcsán a Readiness Action Plan megvalósított intézkedéseinek részeként Magyarország számára az NFIU elemek létesítése Székesfehérváron (teljes készenlét 2017 július 1-től) valamint az új parancsnokságok közül a Multinational Division Southeast (MND-SE) fejlesztése jelentős. Ezen felül Magyarország egy századdal vesz részt a többnemzeti rotációs előretolt jelenlét megerősítésében. A regionális biztonság stabilizálása érdekében az afganisztáni Resolute Support Mission, valamint a koszovói KFOR művelet szerepe jelentős Magyarország számára. A partnerségi együttműködések közül kiemelkedik a montenegrói magyar NATO Kontakt Nagykövetség szerepe, valamint az ISIS elleni globális koalíció támogatásának részeként a magyar század Irakban állomásoztatása. Következtetéseként Szenes Zoltán elmondta, hogy bár az új kihívásokra nem volt reagálás, a főbb magyar politikai célok – a kiegyenlítő szerep a keleti-déli fenyegetésben valamint a NATO szerepének erősítése az Európát érintő válságokban – teljesültek.

Dr. Boldizsár Gábor előadása során elmondta, hogy az idők során a „misszió” kifejezés számos tartalmi elemmel bővült, amelyek különböző hangsúllyal jelentek meg az egyes időszakokban. A missziók kapcsán beszélhetünk megszállásról, ahol a birtokbavétel és megtartás, valamint a stabilitás elérése az elsődleges cél. A II. világháború után Németország és Berlin esetében a misszió kifejezés katonai erők állomásoztatását jelentette bizalomerősítés és elrettentés céljából. Hasonló jegyeket mutat a NATO idej, varsói csúcstalálkozóján elfogadott „előretolt rotációs jelenlét” koncepciója is, amelynek értelmében a Szövetség négy zászlóaljharccsoportot telepít Lengyelországba és a balti tagállamok területére. Missziók vonatkozásában továbbá beszélhetünk békeműveletekről is, amelyek maguk is jelentős tartalombeli változásokon mentek keresztül. Kiemelkedik e műveletek komplex, politikai, gazdasági és katonai elemeket is ötvöző jellege. Boldizsár Gábor ezredes emellett a misszió kategóriájába sorolta az olyan készenléti erőket is, mint a NATO Reagáló Erők (NATO Response Force, NRF) vagy a Visegrádi Négyek EU-harccsoportja. Elmondta, hogy a magyar missziók története 1897-ig nyúlik vissza, ám a magyar szerepvállalás az 1990-es évektől kezdve jelentősen erősödött. Kiemelte, hogy azok a konfliktusok, amelyekkel eddig távoli régiókban kellett megküzdenünk, „házhoz jöttek.” Emiatt elsődleges fontosságú, hogy Magyarország és szövetségesei a lehető leghatékonyabban tudják hasznosítani az alacsony intenzitású konfliktusok során szerzett tapasztalatokat, hogy sikerrel vehessék fel a harcot a hibrid hadviselés ellen és erősíthessék meg határaikat.

Rábai György előadásában a magyar védelempolitika jövőképét vázolta fel. Elmondta, hogy jelenleg három meghatározó stratégiai dokumentum van érvényben: a Magyar Köztársaság Biztonság- és Védelempolitikai Alapelvei, valamint a 2012-ben kiadott Nemzeti Biztonsági Stratégia illetve a Nemzeti Katonai Stratégia. Utóbbiak felülvizsgálata a biztonsági környezet változása miatt jelenleg is zajlik. Az olyan általánosan megfigyelhető tendenciák mellett, mint a Nyugat tér- és irányvesztése, a feltörekvő államok térnyerése, illetve a globalizációhoz alkalmazkodni képtelen államokban a társadalmi feszültségek növekedése, szemtanúi lehetünk az Európai Unió gyengélkedésének, valamint a délről (terrorizmus, migráció) és keletről (asszertív orosz külpolitika) érkező kihívásoknak is. Rábai György kiemelte, hogy az egyetlen hatékony szervezet a hagyományos, katonai erőt igénylő fenyegetések és kihívások kezelésére jelenleg a NATO, amely azonban a többi nemzetközi szervezet (EU, EBESZ, ENSZ) segítségére szorul a nem hagyományos kihívások kezelése során. Az előadó ezt követően rátért a Magyarország

számára kiemelt fontosságú kérdésekre is. Elmondta, hogy az illegális migráció elleni küzdelemben a határon bevetett nagyszámú katona hosszú távú kihívást jelent a Magyar Honvédségnek, amely miatt több törvényt is módosítani kellett. A Nyugat-Balkán továbbra is a magyar biztonság- és védelempolitika egyik prioritása, ahol célunk a stabilitás erősítése a NATO bővítése és NATO/EU-erők állomásoztatása révén. Magyarország komoly hangsúlyt fektet a regionális együttműködésre is, amelynek két fő iránya van. A közép-európai együttműködés a Visegrádi Négyek és a Közép-európai Védelmi Együttműködés (Central European Defence Cooperation, CEDC) formájában valósul meg. Előbbi legjelentősebb vívmánya egy EU-harccsoport felállítása, míg utóbbi keretében képességfejlesztésekre, gyakorlatokra és műveleti együttműködésekre is sor került. A 2012-ben indult Védelmi Együttműködés (Defence Cooperation Initiative, DECI) magába foglalja Olaszországot, Horvátországot, Ausztriát és Szlovéniát is, tartalmi elemei közül pedig kiemelkedik, hogy tagjai 2017 első félévében egy EU-harccsoportot állítanak fel. Előadása zárásaként Rábai György kitért a védelmi költségvetésben bekövetkezett változásokra is. Elmondta, hogy csatlakozva a walesi kötelezettségvállalásokhoz, Magyarország törekszik védelmi büdzsáját a GDP 2%-hoz közelíteni úgy, hogy 2016 és 2026 között évente 0,1%-os emelést hajt végre.

Az idén is rendkívül sikeres Euroatlanti Nyári Egyetem a tradíciókhoz híven most is egy rövid, írásbeli vizsgával zárult. Az ötnapos képzés befejeztével a közel 80 résztvevő a záróünnepség során vehette át oklevelét, amelyet Tóth Péter, a Nyári Egyetem vezetője és a Stratégiai Védelmi Kutatóközpont igazgatója, valamint Aulechla József ezredes, az MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár Rekreációs és Kulturális Igazgatóságának igazgatója adott át. Ezután sor került a csapatversenyek eredményeinek ismertetésére is, miután a Nyári Egyetem hallgatóiból álló csapatok erőfeszítéseik jutalmaként értékes tárgynyerményeket vehettek át.